

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

סימן שיח

דין המבשל בשבת

[משנ"ב ס"ק א]

הרי זה תולדת מבשל⁽¹⁾ וכו', וְהָרִי הוּא מְרַפֵּה דָבָר הַקָּשָׁה⁽²⁾. וְכֵן הַמְמַסֵּס אֶת הַדוּגְגִים וכו', וְכֵן הַנּוֹתֵן תְּתִיכָת עֵץ בַּתּוּר כְּדֵי שִׁיתִּיבֵשׁ. וְיָדוּעַ שְׂמֵתִיחָה הוּא מְרַפֵּה יוֹלָעָא מִמֶּנִּי הַלֵּךְ לַחֲזוּת, תֵּיב מְשׁוּם מְבַשֵּׁל⁽⁴⁾ וכו', הָרִי זֶה תֵּיב מְשׁוּם מְבַשֵּׁל⁽⁵⁾.

1) ואף אם אינו מהמם את המתכת עד שתיעשה גחלת, אלא רק בשיעור שהידי סולדת בו, כתב החזו"א (א"י סי' נ ס"ק ט) שאסור, ויחכן שאף מהתורה, בעין דין 'חצי שיעור', ועל פי זה כתב (שם סי' לו ס"ק יא), שאסור להניח קדירת מחכת ריקה על גבי הכירה. אכן, כשיש בתוכה תבשיל, כתב (שם סי' קנ), השמטות לסי' שיג, מכתב, שאין האש שולטת בקדרה וגורמת להתיכה, ולכן מותר להחזירה על פי הכירה.

וכן להניח 'פח' על גבי האש, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ז) שאסור, אך כתב, שאם הפח' או הסיר עשויים מאלומיניום מסתבר שמותר להניחם על גבי האש אף לדעת החזו"א, כיון שהומר זה מתקלקל על ידי האש, ולכן אין לאסור להניחו כשאין כוונתו לבשל.

דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק דיני שדיה וחזרה פ"ד אות ה) שאם תתחמם המתכת רק בשיעור שהידי סולדת בו, אין הדבר אסור אפילו מדרבנן, ומה שכתב המשגיב לעיל (סי' רעז ס"ק כב) שאסור להניח קערת מתכת על גבי הנר, אין דבריו אמורים אלא בנר ששלהבתו גדולה, יש לחוש שמא תתחמם הקערה ותאדים, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (א"י סי' צג) שמותר להניח פח מתכת על גבי האש, וכן כתבו הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יא הע' 2) והגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' צא).

ואף מתכת שהיתה כבר מלובנת, כתב החזו"א (א"י סי' נ ס"ק ט) שאסור ללבנה שוב, אף לסוברים שכישול אחר בישול מותר, מפני שלאחר הליבון שבה המתכת למצבה הראשון לגמרי. ומטעם זה כתב שם, שבהדלקת נורת חשמל, אם מקצת מחוט הברזל מתחמם בשיעור שהידי סולדת בו, יש כזה משום מלאכת מבשל, אף על פי שכבר לפני כן דלק החוט והתחמם. הוסיף, שאם מקצת מהחוט מתחמם ומאדים, אפשר שיש בזה משום מלאכת מבעיר לדעת הרמב"ם [המובאת בשע"צ ס"ק א]. ומה שלא כתב החזו"א כן בראיות, ביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם סי' יב ענף א) שסובר שיתכן שאין חיוב מבעיר בחימום מחכת אלא באופן שמתכוין לצידוק, מה שאין כן במתכות להאיר או לבשל. אכן, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שלדעתו אין ספק ברב, ובהדלקת נורת חשמל יש משום איסור מבעיר. הוסיף (שם ענף ב), שיתכן שאף לדעת הראב"ד הדיון כן.

הוסיף החזו"א (שם), שאם הברזל אינו נעשה גחלת ורק ניצוצי אור ניתזים ממנו, אין בזה משום מבעיר, אלא משום איסור שבות של הרצאת אור מהאבנים. אכן, מלבד איסורים אלו, יש בכל הדלקת חשמל משום איסור בונה ותוקן מנא, מפני שמעמיד את הדבר על תכונתו שזרזם בו זרם החשמל בתמידיה. [וראה שו"ת מנחת שלמה שם סי' יא שחן דבריו, אולם למעשה הורה הגרש"ז אויערבך (ארחות שבת ח"ג פכ"ז בהקדמה) שיש לחוש לדבריו החזו"א].

2) ולערות מאכל או משקה רותחים לתוך כלי פלסטיק חד פעמי המתרכך מחמת החום, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' נו) שמותר, כיון שאינו מתכוין למלאכה, וכפי המבואר במג"א (ס"ק לו) בשם המגיד משנה שבאופנים מסויימים כשאין האדם מתכוין למלאכה, אין הדבר נחשב כמלאכה כלל. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה שו"ת הגליון ס"ק ג), מאור השבת ח"ד סי' נ ס"ק א) שאין חיובו זה נחשב כבישול, הואיל ואין הכלי מתרכך בשיעור שנהגים לרכך

ולהמיס פלסטיק כדי לעשות ממנו צורות, ואף מדרבנן אין לאסור זאת, מפני שאין לעשה כן שום רצון ותועלת בריכוך, ונחשב הדבר כחיטוי בביקור צורת המלאכה.

וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 23) שמותר לערות רותחים לסס חד פעמית, מפני שהכוסות המצויות רכות מלכתחילה, ולא נאסר לרכך אלא דבר קשה, אך לא להוסיף ריכוך לדבר רך [וראה שבות יצחק בישול פ"ב ס"ק ב]. דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ד אות א) שאם פטיק רישא שתשתנה צורת הכלי על ידי העירוני הריכוך שגורם מחמתו, אסור לעשות כן.

3) וכן להמיס חמאה, כתב הכלכלת שבת (כללי ל"ט מלאכת אור יא ד"ה המתין) שאסור. דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ג אות ג) שמותר לעשות כן, שמאחר שהחמאה ראויה לאכילה כמות שהיא, אין בריכוכה משום איסור מבשל, וכעין המבואר ברמ"א להלן (ס"ד) ובמשגיב שם (ס"ק לח) לענין שריה, שדוקא דבר שאינו ראוי לאכילה כמות שהוא, אסור לשרותו משום בישול.

וכן לרכך צנמים על ידי הכנסתם למרק, כתב הדעת תורה (ס"ה) שמותר, מפני שלא נאסר הריכוך בדבר מאכל [וראה שו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ב סי' כ) שהסתפק בזה]. וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' נב) שמותר, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ד). והגרש"ז אויערבך הוסיף (ששי"ב פ"א הע' קפג), שנראה שלא נאסר לרכך דבר שכבר נגמר בישולו [או שנגמרה אפיתו], ולפיכך מותר להניח צנמים ככלי שני שאין הידי סולדת בו, או בכלי שלישי שהידי סולדת בו.

ולרכך גוף קשה, כתב הפמ"ג (א"י ס"ק לו) שאסור אף אם לא התחמם הדבר בשיעור שהידי סולדת בו, שהרי מ"מ מתיכו ומרפה את הקשה. דעת הגרש"ז אויערבך (ששי"ב שם הע' קעג), שיתכן שכל זה דוקא באופן שלפעולת ההתכה נצרך חום בשיעור שהידי סולדת בו, והוסיף, שלכן מותר להוציא חמאה מהמקרר לבית מוסק, אף על פי שמתחממת היא בכך, כיון שאין הבית חם בשיעור שהידי סולדת בו, אלא שיתכן שמותר לעשות כן אף מטעם אחר, כיון שבאופן זה מצב ההקפאה הוא המצב המיוחד, ולא ההמסה, אשר היא דבר טבעי.

4) הזמניה התיכת עץ באש כדי שתישרף, כתב הנשמת אדם (וכלל כ אות ב) שאינו חייב משום מבשל, אע"פ שפטיק רישא' שתצא ממנה לחלוות. וכן מבואר בשו"ת חתם סופר (י"ד ח"א סי' צב) שהמדליק נר בשבת אינו חייב משום מבשל, אלא רק משום מבעיר, אע"פ שהשמן מתבשל בשעת הבעירה, מפני שאין זה דומה למלאכת מבשל שבמשכן, שצריך לדבר המתבשל ועב"פ נשאר בעולם. משא"כ בנר הדולק שאין הוא צריך לדבר המבושל. וביאר הגר"צ קרליץ (חוט שני שבת פכ"ט ס"ק א) שכל שאין מטרת האדם שיחבשל הדבר אלא שירף ויכלה מהעולם, אין הפעולה נחשבת פעולת בישול כלל. ומטעם זה כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' כז אות ה) שאין חשש מלאכת בישול באידי שמן או מים, מפני שהמתבשל כלה ונאבד מן העולם, ולגבי יבוש בגד השרוי במים נגד האש כשיוכל להגיע לשיעור חום של ידי סולדת בו, כתב המשגיב לעיל (סי' שא ס"ק קסט) שחייב משום מבשל. וראה מה שכתבנו שם בשם הגרש"ז אויערבך (ששי"ב פט"ו הע' לא) שכמו כן אסור להעמיד כוסות או כלים כנגד האש כדי לנגבם במקום שהם יכולים להגיע לשיעור ידי סולדת בהם, הואיל והטיפות שנותרו בהם מתחממות לפני שמתאדות. וביאר הגרש"ז אויערבך (שם ובשו"ת מנחת שלמה שם) שבאופן שמתכלה הדבר לגמרי כשרפת עצים הבערת שמן אין בו משום בישול כיון שאין תועלת מהחימום שהוא רק תהליך של כילה והפסד, וביאודי

המשך במילואים עמוד 43

הלכות שבת סימן שיה

המשך מעמוד הקודם

16) וישראל מומר שעשה מלאכה בשבת לצרכו, הסתפק הפמ"ג (סי' שכה א"א סי' כב, וסי' רעו משב"ז סי' ה) אם דינו בישראל שעשה מלאכה בשבת, שיותר לאחריים ליהנות ממנה במוצאי שבת מיד, או שדינו כבבדי שעשה מלאכה עבור ישראל בשבת, שאסור ליהנות ממנה במוצאי שבת עד 'בכדי שיעשו', שהרי הטעם שהקילו בישראל שעשה מלאכה בשבת ליהנות ממנה מיד במוצאי שבת הוא משום שאין זה מצוי בישראל יעשה מלאכה בשבת [כמבואר ברא"ש חולין פ"א סי' יט], וטעם זה אינו שייך במומר. וכן הטעם האחר המבואר כאן שלא חששו שיאמר לו לעשות מלאכה בשבת, שהרי ודאי לא ישמע לו, אינו שייך במומר. אמנם מצד שני יש לומר שהישראל לא יאמר למומר לעשות מלאכה, משום איסור 'לפני עור', ולפי הטעם שאסור עד כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת שבת [כמו שכתב לעיל (סי' רב סי' כט) ולקמן (סי' תקטו בהקדמה)] אסור גם במומר כיון שטעם זה שייך גם בו.

ולדינא, כתב הקהלות יעקב (ח"ב סי' ז) שיש להחמיר בזה, ולא ליהנות במוצאי שבת ממלאכת מחללי שבת שבזמננו [ולשיטתו הנ"ל בתחילת סי' ק, זהו אסור ליהנות לעולם]. וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' נד אות ב) שדינם כבבדי לענין זה, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב שם עמ' מה אות א) שאסור לנסוע במוצאי שבת באוטובוס שיצא לדרכו בשבת, כל זמן שנהנה מהאיסור שנעשה בשבת. והגרש"ז אויערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות ד), שלמעשה, הפמ"ג החמיר במומר, והוסיף, שאף אם מחלל שבת אינו נחשב כמומר לענין זה, מ"מ נכון להחמיר שלא לנסוע באוטובוס מיד במוצאי שבת, מפני שהדבר נעשה בפרהסיא הוא ולול בקדושת השבת, אבל בשעת הדחק אפשר להקל. וכן דעת הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' כא, ישא יוסף ח"א סי' טט) שבשעת הדחק במקום הצורך אפשר להקל בכך, כשיטת ר"ת שבמומר לא שייך הטעם שיהיה איסור אמירה קל בענינו, אך במקום שאפשר ראוי להחמיר [וראה מאור השבת ח"א סי' יח הע' סו' וארחות שבת ח"ג פכ"ה הע' כה מה שכתבו בדעתו].

ובשו"ת מנחת יצחק כתב (ח"ט סי' לט) שאסור לנסוע בו עד מוצאי שבת 'בכדי שיעשו', והוסיף, שאע"פ שמבואר בפמ"ג (סי' שכה א"א סי' כב) שאם המומר עשה את המלאכה עבור ישראל, אסור ליהנות ממנה לעולם, מ"מ בנדרן זה למרות שעשה הנחה את המלאכה עבור ישראל, אין איסור לנסוע בו לאחר 'בבדי שיעשו', משום שלא אסור עולמית אלא חפץ שנעשה באיסור בשבת, כגון פת שנאפתה בשבת וכדו', אבל לא חפץ שעשו בו מלאכה בשבת, ולכן מותר הוא לאחר 'בכדי שיעשו', ובשעת הדחק, כשנחוץ לו מאד לנסוע מיד במוצאי שבת, יתכן שיש להקל, על פי דברי שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רמז), שלענין שיעור 'בבדי שיעשו' די שיעבור שיעור עשיית המלאכה, דהיינו הדלקת המנעו, ואין צורך להמתין מליהנות כשיעור הזמן שהצורך לעבור כדי שיהנה הוא מהמלאכה.

ואם אינו יודע אם המוצר שרצה לקנות יוצר בשבת או כמשך ימות השבוע, דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' יח סי' קז) שיותר לקנותו, מפני שספק מעשה שבת מותר, כאשר אינו דבר שיש לו מתירין, כמבאר לעיל (סי' כ). ולדעת הגר"ש אויערבך (שו"תן שלמה שול' הגליון סי' ק) מותר הדבר, כיון שהמוצרים שיוצרו בשבת בטלים ברוב במוצאים שיוצרו כמשך השבוע. אלא שאם יכול לקנות מוצר זה ממפעל שלא חילל שבת, אין לו לסייע למפעל המחלל שבת.

וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' מא) שהמוצרים בטלים ברוב, ורק אם נמכרים הם במפעל עצמו, יש להם דין 'קבוע' ואין לקנותם. והוסיף, שמי"מ אם ההימנעות מקניית המוצרים תגרום שיעבדו פחות

לאסור להשתמש בחשמל, מפני שיש הלכות שהמכונות לא יתקלקלו, ואף אם יתקלקלו, יתקנום פועלים נכרים, שלא עבור ישראל, אלא עבור נכרים או בתי חולים. והוסיף, שמי"מ ראוי לתלמיד חכמים ויראי ה' להחמיר בזה, אלא שלצורך גדול, כגון שצריך להשתמש בפלטה חשמלית משום שאינו יכול להשיג פח לכסות בו את החצובה, רשאי שלא להחמיר בזה.

ולגבי השתמשות בחשמל עבור מקרר, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' קכז) שאין להתיר בכך יותר משימוש בחשמל לתאורה, וזה שיש שהקילו בכך יותר, הוא משום שסמכו בהפסד מרובה על ההיתר שהחשמל נצרך לבתי חולים, אמנם אין לסמוך על היתר זה. אלא שהוסיף, וכן כתב בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קפא), שאין לאסור את המאכלים שנשמרו במקרר כדין איסור הנאה ממעשה שבת, כיון שלא מתווסף שבה במאכלים על ידי הקירור אלא הוא רק שמיירה על מצבם. ובמקום שיש חשש שמא יתקלקלו המאכלים, ויש בדבר הפסד מרובה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם), שיש להקל בזה גם מחמת שיש לסמוך על הצורך בעבודות החשמל עבור בתי החולים.

ובזמננו, נעשות בחברת החשמל מלאכות גמורות על ידי ישראל בשבת (הגרש"ז אויערבך, הובא בשו"ת יצחק חשמל פ"ט אות א סוף סי' א), וכתב בשו"ת אגרות משה (שם), שאין מסתבר להתיר ליהנות מהחשמל מחמת שצריכים בחברת החשמל לעשות את המלאכה עבור בתי החולים, שהרי יכולים בתי החולים להשיג מכונות חשמל קטנות עבור עצמם, וכן יכולים היו לדאוג שהמלאכות הנעשות שם יעשו על ידי נכרים. וכן היא דעת הגר"א מלצר (מאורות נתן, בהקדמה עמ' 15) שאין להשתמש בחשמל בשבת, ואין להתיר משום צורך בתי החולים.

ואף לדעת הגר"ש אלישיב (שבת יצחק שם אות ב) יש להימנע מלהשתמש בחשמל, אף על פי שבתי החולים זקוקים להפעלת מערכות החשמל בשבת, שמאחר שמפסיקים בחברת החשמל את המערכות שכבר פועלות ללא צורך, ועל ידי כך גורמים להפעלתן של מערכות אחרות, נעשה כאן איסור, ויש לחוש שמא אסור ליהנות ממנו משום מעשה שבת.

הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' כד אות ב-ג, וש"כ פ"ב הע' קעד, וראה הליכות שלמה פסח פ"ט הע' 129) כתב, שמעיקר הדין מותר ליהנות מחשמל שנוצר בשבת, וכגון כשאיננה תקלה ותיקנה, שכיון שהתיקון נעשה גם עבור חולים מסוכנים הנמצאים בעיר, אין המעשה נחשב מעשה שבת, אך מ"מ מוכרע הדבר להתענג מחשמל זה, כיון שעל ידי השימוש אנו גורמים שיכופו חברת החשמל את העובדים היהודים לעבוד בשבת, וכל שכן שאין ראוי להשתמש בחשמל זה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

ואם אירעה תקלה בחשמל ותיקנה בשבת, במקום שאין החשמל צורך עבור חולים, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם אות א) שאסור ליהנות ממאכל שהתחמם מחמת זה על כירה חשמלית, אף על פי שלא עשה בעל המאכל מעשה בשבת, כיון שלא היה יכול ליהנות מהמאכל החם לולא העבירה. אולם, לגבי מים שהתקררו במקרר הפועל מחמת חשמל שנוצר על ידי חילול שבת, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב סי' א עמ' לט) שיותר לשתותם, מפני שגם בלא הקירור היו המים ראויים לשתיה כראוי, ואין ההנאה המועטת מהקירור נחשבת כהנאה ממעשה שבת. אכן, להכניס מאכלים ומשקים למקרר מלכתחילה, דעת הגר"ש אויערבך (ארחות שבת ח"ב פכ"ה הע' נח) שאסור, אף אם מכניס רק כדי שלא יתקלקלו, כיון שהשימוש במקרר נחשב כהנאה.

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד הקודם

הפמ"ג (סי' רנ"ג) א"א ס"ק לו וסי' תמו א"א ס"ק א), על כל פנים בכלל חרס, שאין לו תקנה בהגעה, יש להקל ליהנות ממנו לאחר מעת לעת. וכן מיחם חשמלי שנתנו לתוכו מים כשבת משום שנגמרו המים שהיו בו מערב שבת ועמד להישרף, כתב הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ט אות ז) שנאסר המיחם מכליעת מים אלו שהתבשל בו בחוכו, ואין להשתמש בו כי אם בצונן, מאידך, הגר"ש קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב שם ע"מ ז) הסתפק בדין תבשיל שהוסיפו לו מים בשבת כדי שלא ישרף, אם נאסר המאכל מחמת תערובת המים שהתבשל בו בשבת, כיון שלא נהנה הנאה חיובית מעצם בישול המים, אלא רק הנאה של מניעת הפסד.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאָפְלוּ לְמִי שֶׁנִּתְבַּשַׁל בְּשִׁבְלֵי (16) וכו', פָּאָן אָדָם חוּטָא וְלֹא לֹא (17).
15) ובני ביתו הסמוכים על שולחנו, כתב הרע"ת תורה (סי' א) בשם הרדב"ז שדינם כדון המבשל עצמו, ואסור להם ליהנות מהמאכל לעולם אם בישל אותו בעל הבית כמודה, וכן כתב הכף החיים (סי' יא) בשם ספר נהר שלום.

וכן לשמוע בטלפון במוצאי שבת הודעות שנערכו בשבת במזיד, כגון תחזית מזג האוויר וכו', דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א ע"מ ז) שאסור.

יהודים המבשלים מאכלים בשבת במסעדה או בבית חרושת ומוכרים אותם, כתב בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' ג) שאסור לקנות את המאכלים מהם, מפני שטעם ההיתר למי שנחבשל בשבילו הוא משום שאין אנו חוששים שמא יאמר למבשל לשל על עוורו בשבת אחרת, אך מקום שנבשלים בו יהודים בכל שבת, ופרנסתם היא ממכירת המאכלים, בודאי קנסו חכמים שלא לאכול מהם, שהרי ימשיכו במעשיהם, והוסיף, שנטעם זה יש לאסור ליהנות מהמאכלים אף לאנשים שלא נתבשלו המאכלים עבורם, כדי לקנות את המבשלים שלא ישתכרו ממכירת המאכלים שבישלו וימשיכו במעשיהם, והקונה מהם מכשילם בעבירה, מפני שבכך הוא מסייע להם, וכן נקט הקהלות יעקב (ח"ב סי' ז).

מאידך, בשו"ת מחזה אברהם כתב (ח"א סי' מח), שרק לקונים הקבועים אסור ליהנות מהמלאכה, שכיון שנעשה הדבר עבורם, נחשבים כאילו ציוו על זה, אבל הקונים האחרים, אף על פי שאין זה לכתחילה, מימם אם רוצים ליהנות לאחר צרכי שיעשו, אין למחות בהם. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' עט אות טו) צידד להקל כדבריו, ואף בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קפ) פסק בדברי הכתב סופר.

ומי שבנה בחצירו נקני בשבת במזיד, דעת הגר"ש קרליץ (שם ע"מ ז) אות טו) שאסור לו להשתמש בו לעולם, וביאר, שיחבן שההיתר להשתמש בבנין או בגושר שבנו במזיד בשבת עבור הרבים, הוא מפני שאין בכך הונאה לאסור על הרבים את הקרקע המיועדת להם.

ולענין שימוש בחשמל המיוצר בשבת באיסור, כתב החזו"א (א"ח סי' לח ס"ק ד) שאסור ליהנות ממנו, והוסיף, שאף באופן שאין איסור להשתמש בחשמל זה מן הדין, מימם אסור להשתמש בו משום חילול השם, שמראה שאין ליבו סרוב מהשימוש היצירי בדבר שנעשה בו מלאכה בבורר בשבת, והוסיף לכאן (ספר מגוחה נבונה ע"מ טב), שאף אם נעשה הכל באופן אוטומטי, מימם יש להימנע מלהשתמש בו, מפני שבחברת החשמל משתמשים ביהודים לכוון את המכונות ולתקן בשבת.

ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' סד, וח"ה סי' מג אות יז) כתב, שאם ייצור החשמל נעשה בשבת באופן אוטומטי, מעיקר הדין אין

לעשות לאורו כל דבר שלא דדה עושה בלעדי האור, וכן דעת הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק יא), שמותר ללכת בחדר המדרגות, אלא שילך כפי שהיה הולך ללא האור, ולא מהר יותר, ובשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"א תשובה ה) כתב, שלכתחילה יש להמתין עד שיכבה האור, כדי להראות שאינו שמח בהדלקתו, אך אם האור אינו נכבה, מותר לעלות במדרגות, שאין המדליק יכול לאסור בשימוש דבר שאינו שלו, והוסיף, שכן הדין כשהדליק אחד מבני הבית את האור באחד מחדרי הבית בשוגג, שמלבד האיסור להשתמש באור לדבר שהאור נחוץ לו, יש להימנע לכתחילה מלהשתמש באור גם לדבר שאין האור נחוץ כל כך.

וליהנות מצילום שנעשה בשבת על ידי נכרי עבור ישראל (ולא שיהי' לשחור במדויק את האירוע שצולם), דעת הגר"ש אויערבך (משנ"ב מצחק יקרא סי' שכה סי' ז) שאסור לעולם, ונחשב שאינו יכול ליהנות מהמלאכה בדיתה, וכן דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת ח"ב פכ"ג הע' ער).

ולגבי קפסת שימורים שפתח נכרי עבור ישראל בשבת, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' קיט אות ה) שאסור לאכול את המאכל שבתוכה, אכן, כאשר פתח אותה ישראל הסוכר כדעת המתירים לפותחה, לא נאסר לישראל אחר הסוכר כרעת האוסרים, לאכול את המאכל שבתוכה, מפני שפתיחה זו נחשבת כמעשה מותר, ובפרט באיסור דרבנן, ובשו"ת שבת הלוי כתב (ח"ג סי' לה), שאף אם הפותח הוא מאותם המחמירים שלא לפתוח, אין לאסור עליו לאכול את המאכל שבתוכה, מפני שיש המתירים לפותחה לכתחילה, וראה מה שכתבנו עוד בזה לעיל (סי' שי ס"ק טו).

ולגבי פקק בקבוק העשוי מחכת שנפתח באיסור בשבת, כתב הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יח אות ב) שלא נאסר לשתות את המשקה שבבקבוק, שהרי יכולים היו לעשות חור בפקק ולפתחו ולשתות מהבקבוק, וראה מה שכתב בארחות שבת פכ"ה הע' טח.

ואף ליהנות מדבר שאינו ממש כגון מקול שהתאפשר לשמוע על ידי חילול שבת, צידד הפמ"ג (סי' רנ"ג משב"ז ס"ק ז) שאסור, כשם שאסור ליהנות ממראה שהתאפשר על ידי חילול שבת, כגון קריאה לאור נר שהודלק בשבת, ומטעם זה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קז אות ג) שאסור לשמוע 'חדשות' המשוודרות בשבת באיסור, וכן צידד בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קפג), וכן דעת הגר"ש אויערבך (ארחות שבת ח"ג פכ"ה הע' צה).

13) והנהגה מרמי המלאכה שהותרה לו, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה אות ג ד"ה הנהגה) שהיא רק משווי החפץ כפי שהיה קודם שנעשתה בו המלאכה, אבל ממה שהתייקר החפץ מחמת המלאכה, אסור ליהנות.

14) משמע שסובר שדבר הנאסר משום מעשה שבת נאסר באיסור חפצא, ושלא כדברי היד יהודה (יו"ד סי' צט פ"י הארוך ס"ק יח), ובדעת המשנ"ב ביאר הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה ענף ג אות ג), שחז"ל אסרו את המאכל שהתבשל בשבת באיסור חפצא, אפילו אם לא נהנה מהכישול, כגון כשהיה התבשיל צלוי ובישלו, שאסור ליהנות ממנו אף אם מעדיף הוא טעם צלוי, והוסיף, שמפני זה אסורה הקרחה אפילו לאחר שעברה יממה משעת הבישול, ואין היא בת יומה, וכבר נפגם טעמה ואינו נהנה ממנו, משום שדינה כשאר כלים שבישלו בהם מאכלות אסורות, האסורים כשאינם בני יומם, וכן דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א אות ח ע"מ ז) שאסורה היא לאחר מעת לעת, ובספר דעת תורה מבואר, שלדעת

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד הקודם

[ביה"ל ד"ה המבשל]

[עריף עין 17].

(17) אך למעשה כתב בשעה"צ לקמן (סי' שלט ס"ק כד), שיש להקל לעובר על איסור דרבנן במידה להנות במוצאי שבת מהאיסור שעשה, שהרי הגר"א הקל ופסק בה כרבי מאיר אף באיסור דאורייתא. וכן כתב להלן (סי' יח) לענין בישול בתולדת חמה, האסור מדרכנן, שיתכן שמותר לו להנות מהמאכל במוצאי שבת, וכן משמע בשעה"צ להלן (סי' צח).

בשבת, אסור לקטוחם, וכמו שכתב הקהלות יעקב (שם) שאסור לקנות אף את המוצרים שיוצרו בימות החול, מפני שעל ידי הקניה מעודדים את היצרנים ליצר כמות נוספת בשבת, ועוברים על איסור 'לפני עור', שהרי אילו היו כל היראים נמנעים מלקנות, לא היו צריכים לייצר בשבת, ועל כל פנים היו ממעטים כמה שעות או כמה פועלים בשבת, וכתב הקהלות יעקב שהסכים לזה החור"א.

ולקנות ירקות מירקן ביום ראשון, דעת הגר"כ קרליץ (שם עמ' מז) שאם יש מקום לתלות שהירקות לא נקטפו בשבת, מותר לקטוחם.

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קלד

מנחת כהן (משמרת השבת שער ב פ"ב תנאי הבי') שאם רוב התבשיל הוא דבר יבש, הולכים אחר הרוב, ודינו כדבר יבש, והוסיף, שכן משמע בב"י (סי' רנ"ג סי' ב"ה ו"ה ומ"ש רבינו כל זמן), והא"ר (סי' יא) הכיב את דבריו, ונשאר בצ"ע [ובדבר הראיה מהב"י, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה יג) שיש אומרים שהוא טעות סופר בב"י].

ובשעת הדחק גדול, כתב בשו"ת אגרות משה (ארו"ח חיד סי' ער ביטול אות ז) שאולי יש להקל להחשיב תבשיל שרובו יבש כדבר יבש, שהרי הפמ"ג (בסי' רנ"ג סי' יג, ובא"א שם ס"ק מא, ובסי' רנ"ג משב"ז ס"ק ג) הכיב את דברי המנחת כהן.

ולחניה נגד האש מאכל שבלוע בו שומן, וידוע שרצא השומן על ידי החימום, מבואר בשו"ע להלן (סט"ז) שמותר. ולהניח מאכל שעל גביו יש רוטב וכדו' שאינו טופח עי"מ להטפוח, כתב הקצות השלחן (סי' קכד ברה"ש סי' לו) שיתכן שמותר אף לשיטת השו"ע הרב [שהתיר רק כתבשיל יבש לגמרי], כיון שלחלוחית אין שום חשיבות. והגר"ש והאזנר כתב (מכתב), ארחות שבת ח"א עמ' תקטז, שאם מוריקים את הרוטב לגמרי לפני חימום המאכל, נחשב המאכל כיושב, אף על פי שהוא לח קצת, וכן דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב סי' ז ס"ק לב, הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 176). והגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב א' אות ב) כתב, שאף כשהלחוחות היא טופח על מנת להטפוח, דין המאכל כדבר יבש.

אכן, לגבי מאכל שיש על גביו לחלוחית שאינה מגופו, כגון אטריות הרטובות ממי רחיצתן או כישולן, כתב הגר"ש אויערבך (מאור השבת שם ס"ק נב) שנחשב הוא כדבר לח.

וקטשופ, דאם נחשב כדבר לח, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ה) שכיון שכשמניחים אותו על מקום מסוים הוא זכ ומתפשט, נחשב הוא

כדבר לח, ואינו כחתיכה העומדת במקומה אף בלא כלי שיחויקה. דעת הגר"ש אויערבך (מאור השבת שם מכתב א אות א) שדינו כדבר יבש, ומותר ליתנו ע"ג דבר גוש שמונח בכלי שני כיון שאינו דבר לח ממש, והוא כעגבניות מבושלות. ועוד ביאר (שולחן שלמה שול"י הגליץ סי' מז), שאין דינו כדבר לח שהצטנן, מפני שהחימום השני אינו מועיל ומטיב לו כלל. וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת שם הע' 100), שהאיל הקטשופ כא כבר לתכליתו, וכשנצטנן לא איבד ממעלתו כלל, אין דינו כדבר לח שנצטנן [וראה מאור השבת ח"ב סי' ז ס"ק לא].

[שעה"צ ס"ק מו]

מפני דיש מקמירין דעל האש יש כשול אחר כשול⁴³.

(43) מבואר באליה רבא (סי' יז) בשם הלבוש שאסור לחממו על האש

ולגבי שיעור 'מבושל כל צרכו במים, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כח) ובשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' מב אות ג) שהלכה כדעת האגלי טל (אופה סי' השמטה א) שאין זה כאשר התחממו המים לשיעור שודד סולדת בהם, אלא כאשר מעלים הם רתיחות, שהרי אדם הרוצה לשתות משקה חם, מקפיד לחמם את המים עד שיבעבע, ולכך המרתיה מים שהיד סולדת בהם, אינו נחשב אלא כמבשל תבשיל המבושל כמאכל בן דרוסאי [וראה מה שכתבנו בשעה"צ להלן ס"ק קיד], וכן דעת החור"א (דינים והנהגות פ"ב אות יג), הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"ב סי' ט ס"ק בא), הגר"ש אלישיב (שם), והגר"כ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז) [וראה שו"ת אגרות משה ארו"ח חיד סי' ער ביטול אות א וכד].

[משנ"ב ס"ק כט]

בין שְׁאֵיל מְמִימוֹתוֹ וְנִצְטָנָן, קָטַל מְמִימוֹ שֵׁם בְּשׁוּלוֹ קְרָא שו"ע⁴¹.

(41) ובביאור החילוק בין דבר יבש לדבר לח, כתב התהלה לדוד (ס"ק לג) שבדבר יבש שהתבשל ניכר היטב השינוי שנעשה בו על ידי הבישול, מה שאין כן בלח, שלא ניכר בו שנתבשל אלא כאשר הוא חם, וכן כתב החור"א (ארו"ח סי' לו ס"ק יג) שבדבר יבש, הריכוך שנעשה בו, זהו בישולו, מה שאין כן בדבר לח שלא שייך בו ריכוך, בישולו ותיקונו נקבע לפי חמימותו, ולכך כשנצטנן נפקע ממנו שם מבושל.

ובדעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן לגמרי, ביאר החור"א (שם סי' נ ס"ק ט' ו"ה עין), שלדעתם אף בדבר לח ניכר הבישול שהתבשל, שמים מבושלים אינם דומים למים חיים, וכן מבואר בדרשות הר"ן (דרוש ח"ד"ה ההקדמה השלישית), שמים שכבר התחממו פעם אחת, מתחממים בשנית בקלות יותר, וכן כתב האגלי טל (אופה ס"ק יט אות יב) שידוע ברפואה שמים מבושלים שונים בתכונתם ממים שאינם מבושלים.

אמנם, העיר הפמ"ג (סי' רנד א"א ס"ק א) והשבי"ת השבת (מלאכת מבשל ס"ק עו), שברוטב וכדו' בודאי ניכר הבישול אף כאשר נצטנן, ומשמעות הפוסקים היא שאף בהם יש בישול אחר בישול. ותיירץ הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב סי' ז ס"ק טו) שכיון שבדבר הדברים הלחים אין ניכר הבישול כאשר הם מצטננים, לא חילקו בדבר, והחמירו אף בדברים הלחים שניכר בהם הבישול.

[משנ"ב ס"ק לב]

שְׁהִירָיו הִסְרָק מְמִימוֹ⁴².

(42) משמע שאם נשאר מעט מהמרק עם הדבר היבש, אסור ליתן את התבשיל בכלי ראשון, מפני שיש בו בישול אחר בישול מחמת המרק שבו. וכן מבואר בשו"ע הרב (סי"א), שרק אם המאכל יבש לגמרי בלא לחלוחית כלל, נחשב הוא כדבר יבש. והו' שלא כמו שכתב בספר

הלכות שבת סימן שיה

(ו) גם לאחרים, ולערב מטר גם לו מטר (ואם אמר אינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, עין לעיל סימן שז סעיף כ): ב השוחט בשבת לחולה, בין שחלה מאתמול בין (ח) שחלה היום, (ט) מטר הכריא לאכל ממנו (ד) חי (בשבת), אבל המבשל (או עשה שאר מלאכה) לחולה, (יא) אסור (בשבת) לבריא או לחולה (יב) שאין בו סכנה, החשיבין (יג) שמא ירבה בשבילו: הגה ואפלו בשל על ידי אינו יהודי (יד) אסור (ה) [ה] בשבת (תוספות פ"ק דביטול ר"ן פ' אין עמיהו), ואם קצץ פרות מן המקור לחולה בשבת, אפלו היה חולה (טו) מבעוד יום, אסור לבריא בשבת, משום (טז) שגדל (יז) והולך בשבת ויש בו משום מקצה (כ"י בשם א"ח): ג יפשם שאסור לבשל באור פך אסור לבשל (יז) בתולדת האור, גגון לתן ביצה בצד קדרה או לשפרה על סודר שהוחם באור פדי ששפלה. (יח) *ואפלו בתולדת חמה, גגון בסודר שהוחם בחמה, אסור, גזרה אטו תולדת האור, וכן אסור (י) [י] (יט) *להטמין (כ) בחול או באבק דרכים שהוחמו

דקדק ר' וסוא"ש השאר פוסקים ב חלין ט"ו וכתב דמי ג שבת ל"ח במשנה מהא קמא דרבי יוסי. כ"ד ו' והביא פ"ק ט

באר היטב

אם עשה ע"פ הוראת חכם מקרי שגג, וה"ה בשוכח, כנה"ג, רד"ך: (ד) ח"י, ובלא מליקה, טור, ועי' ב"י"ד סימן טו ס"ב דהקדמה מהו פני, ועסי' שבה סי"א: (ה) בשבת, אבל במו"ש מטר מיד, ש"ך, וטעמו דכיון דהאינו יהודי בשל בהתר לא בעי להמחין בכדי שיעשו, מ"א, ועין ב"י"ד סימן קיג סי"ג י כתבתי בשם האחרונים דאסור אפלו לחולה עצמו במו"ש, ע"ש: שגדל וחולף, מ"א, עין שם: (י) להטמין, אפלו מבט"י, עין סימן רנו ס"ג, וכתב בש"ל בתשובה סימן סא דמטר לצלות על גג רוחה כמסה דלא מקלף בתולדת האור, ע"ש, וכתב בס"א דהכריא אינם מקבצים, וגם קספר ט"א אורות חולק עליה, ובירושמי איתא בהר"א דאסור, כתב הרמב"ם: המבשל בחמי טכריא פטור דהני כחולדות חמה, וכתב הר"ן דאסור להעמיד מאכל ע"ג

שערי תשובה

כת. ועני בשערי תשובה סימן כח והשבות יצא ח"ב סימן קמח ועל סימן קח, ועין בברי"י: [ה] בשבת, עין בה"ט, ועין ב"י"ד סימן קיג בס"ז ובכ"ז שם, ובעין הפלים גזילין להורות הכשר לכ"ח ע"י תעלה ג"פ כמבאר ב"י"ד שם: [י] להטמין, עין בה"ט, ועין בגר"ם מ"ח כ"ג דמלין פרוטס דעלי הוא מר"ח לענין שפכילע כמו עלי, אבל לתשב כמו עלי לענין אסור בשול בשבת או לאסור הפסח שפלוהו משום עלי מקמת ד"א לא, ע"ש:

(י) והולך, ומרי ברי שלא נגמר בשולו [כ"י], אבל בנגמר בשולו לא אמרינן וכתב בש"ל בתשובה סימן סא דמטר לצלות על גג רוחה כמסה דלא מקלף בתולדת האור, ע"ש, וכתב בס"א דהכריא אינם מקבצים, וגם קספר ט"א אורות חולק עליה, ובירושמי איתא בהר"א דאסור, כתב הרמב"ם: המבשל בחמי טכריא פטור דהני כחולדות חמה, וכתב הר"ן דאסור להעמיד מאכל ע"ג

משנה ברורה

שגג (יד) בדין (טו) או שכת, כל זה בכלל שגג הוא (ז) גם לאחרים, הנה במקרא פליגי בענין שגג ומזיד רבי מאיר ורבי יהודה, ודעת השלחן ערוך הוא דעת רבי יהודה, שכן הסכימו הר"י והרמב"ם והגאונים, והג"א הסכים בבאורי לשטית התוספות וסיעתם דפסקו ברבי מאיר, דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מוצאי שבת, ובשגג מטר גם לו מיד; ובמקום הצורך (י) יש לסמוך על זה כבשול בשוגג (כז): ב (ח) שחלה היום, ולא אמרינן דהבהמה היא מקצה מתמת אסור דאחזקצי בבין השמשות מתמת אסור שחיטה, שבאותו פעם לא היה חולה עדין שיהיה דעתו עליה לשהטה, והא אגון קמא לן ברבי שמעון דלית לו מקצה אלא היכי דתחיה בגודם, כגון בר שהדליקו עליו באותו שבת, דתחיה בגודם שלא להשתמש בו באותה שבת כיון שהדליק בו, אבל גבי בהמה לא רחיק בגודם (טז) ועין עוד בבית יוסף: (ט) מטר הכריא וכו', השע"ס, פיון דעקר השחיטה לצורך החולה, (טז) דאי אפש"ר לכינת בשור בלא שחיטה, ולא שנה בנה שמא ירבה בשבילו: (י) חי בשבת, (יז) ובלא מליקה, דאסור למלח בשבת, והדחה בעי משום דם בעין (כ), מה שאין כן דם הכליזע בו ליכא אסור כל זמן שלא פרש: (יא) אסור בשבת, אבל במוצאי שבת (יב) מטר מיד ולא בעין לזה בכדי שייעשה, וטעמיה אס המבשל יפה בשביל החולה, מטר גם בשבת (כג): (יב) שאין בו סכנה, דגם הוא (יט) ככריא לענין זה שאסור מן התורה לבשל עבורו על ידי ישראל, והחשיבין שאם נתירו לאכל מנה, שמא ירבו בשבילו (כד): (יג) שמא ירבה בשבילו (כה), לתן בשור לתוך הקדרה (כ), והוא אסור דאורייתא כשמרבה בשבילו (כ), אפלו הוא מרבה בפעם אחת (כז) קדם שימת הקדרה על האש; ויש אמרינן דהוי דרבנן פיון שהוא בפעם אחת, עין בית יוסף ומגן אברהם, ועין בספרי אהבת תוסד בפרק ז שברנו ראינה מהנמרא דהעקר פדעה הראשונה (כח): (יד) אסור בשבת, לבריא להנות ממנו, (כ) אבל במוצאי שבת מטר מיד, וטעמו, דכיון דהאינו יהודי בשל בהתר, לא בעי להמתין בכדי שייעשו, וגם לא גזרה בנה משום בשולי אינם יהודים (כט) [הגר"א]: (טו) מבעוד יום, והנה ברעמו מבעוד יום לקצץ הסרי בשבת, אפלו הכי אסור, מפני שאין תבנה מועלת כלל במחבר פיוצא בנה שהוא גדל והולך בשבת, (כ) אבל פרי שנגמר בשולו ושוב אין גדל והולך, מועלת בו תבנה אף על פי שהוא מחבר, אבל חולה שחלה היום, אסור בכל גזני להנות לבריא משום מקצה דמחבר (כ): (טז) שגדל והולך, עין במגן אברהם שמקשה, דלפטל הגדולים בעקר (כז) שהוא הרב של הפר, ויהא מטר לבריא ששפלה מבעוד יום; ובבבאורי הג"א מצדו גם פן ללכה: ג (יז) בתולדת האור, והמבשל בו ח"ב (כ), לפיכך הפניח פרות או מים על הגג או בהוף (הקאלילין) לאחר שהפסק התגור ונתפשו שם, (כ) ח"ב, ומדרבנן אסור להניח אפלו קדם שהפסק, ויכדלקמה, וכל דיני בשול הנפזרים בסימן זה (כ) שזכיר גם בדבר שחשבשל על ידי תולדת האור: (יח) ואפלו בתולדת חמה, ואפלו בדיעבד אסור, ואפשר דלאחר שבת מטר אף למבשל עצמו (יח) ויחידושי רע"א: (יט) להטמין וכו', ואפלו מבעוד יום, דחול הוא דבר המוסף הקל, כמבאר לעיל בסימן רנו סעיף ג, ואסור להטמין בו אפלו מבעוד יום כמבאר שם (הרא"ש), ובחיושי רבי עקיבא איגר (כ) הכיא בשם הרשב"א דמטר להטמין בו מבעוד יום, דכל שהוחם בערב שבת מן החמה מצטנן לגמרי בליל שבת: (כ) בחול, ואפלו אם לא יטמין אלא שער הצניח

באור הלכה

כתב בס"א יאג"ס כלל ט: וקרא בדבר שפעשה מעשה בגוף הדבר, ששפחה כממזח שנה, כמבשל וכו' ב"א, אכל המוציא מרשות לרשות, שלא נשפחה הדבר ממזח שנה, אם בשוגג, מטר אפלו לו ואפלו בו כיום, ואם במזיד, אסור אפלו לאחרים עד מוצאי שבת (כ), ומכל מקום יש להחמיר בכל אסורי תורה כמו מבשל, עד פאן לשונו, ודע, דלדעת השלחן ערוך דפסק ברבי יהודה דבשוגג מטר להנות במוצאי שבת, זהו בכל מלאכות, דמנכר תנאן שנקטו חז"ל שלא להנות בו כיום עד מוצאי שבת, אבל בגזע בשבת והוא הדין ביוצא, דכלאו הכי אין יכול להנות לאחרא, שוגג שנה למזיד, דבשניהם צריך לעקר הנטיעה (כ), פן איתא סתריא בגזני ג"א עמוד ב דעת רבי יהודה, עין שם: * ואפלו בתולדת חמה וכו', עין במשנה ברורה דלהשוחט על תולדת חמה מטר, ובחיושי רבי עקיבא איגר מצד דגם על תולדת אור מטר להשוחט, ולא גרע מכונה גויפה דמטר פיון דלא שנה שמא תחמה: * להטמין בחול, עין בפר"ק גודים דאפלו אם הביצה עלויה בל ירפה גסרן אסור להטמין, דאסור הטמנה הוא אפלו

דמחשבשל או נאחרונים ב"י"ד ק"ב: (ד) רמב"ן במלחמות פרק יג: (ט) מגן אברהם: (ט) גמרא: (י) מגן אברהם: (י) פרי מגדים: (י) פן הוא בבאורי הג"א, וי"פ זה אפלו אין עובר גזילים לבשל עבורו גם כן אסור לאכל מנה, ועין בפר"ק גודים שמפסק בנה: (כ) מגן אברהם ושא: (כ) תניא דגם: (כ) תניא דגם: (כ) פרי מגדים: (כ) ואף בחול מקרי מוסף הקל, הינו כמבשל רותם אבל לא כמבשל צונן, כדאיתא בפרק ב תרומם: 1 מין תגור חמום שהיו מעלי או בעב"ד דפניהו פתיקבול.

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

21) ואף על פי שאין דעתו מבעוד יום להשתמש עם הבהמה, אין דינה כמוקצה, וביאור הדבר כתב החזו"א (או"ח סי' מא ס"ק ד), שגר בשעה שדולק אינו עומד לשימוש אחר, ולכן הדלקתו נחשבת כהקצאתו, מה שאין כן בהמה, שעומדת לאכילה, אלא שבשבת אי אפשר להכניסה לאכילה מחמת האיסור שברבר, ולכך כשצריך לשוחטה לחולה, ומסתלק ממנה האיסור, אין היא נחשבת מוקצה.

ולגבי בהמה בריאה שמתה בשבת, מבוואר בשו"ע לקמן (סי' שכד ס"ז) שאינה מוקצה, ובמשני"ב שם (ס"ק יז) כתב, שהא"ר והגרי"א נסתפקו ברבר, מפני שלא היתה דעתו כלל מערב שבת שהבהמה תמות בשבת ויתננה לכלבים.

[משנ"ב ס"ק יז]

והקדמה פ"י משום דם פצין²⁸.

22) ובטעם הדבר שאין ההדחה נחשבת תיקון, כתב לקמן (סי' שכא ס"ק כא) שאין התיקון נעשה בגוף הבשר, והמדיח אינו אלא מעביר את הדם הקיים בעין על גבי הבשר.

[ובטעם הדבר שלא נאסר להריח את הדם מהבשר משום איסור בורר, ראה פמ"ג א"א ס"ק ה, ובמה שכתבנו לעיל (סי' שח ס"ק קבה)].

[משנ"ב ס"ק יא]

וטעיקמה אם התפשיל יפה בשביל החולה, קטר גם בשבת²⁹.

23) ואף שאפשר לתת לחולה לטעום את התבשיל, ביאר הגרי"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק ב) שמימי מותר לבריא לטעום ממנו, כיון שהטעימה היא לצורך החולה.

ולבלוע מהתבשיל בשעה שטועמו, הסתפק הגרי"נ קרליץ (שם) אם מותר, שהרי הבליעה אינה נחשבת הנאה כל כך, ושנא אין לאסרה כשטועם לצורך חולה.

[משנ"ב ס"ק יב]

שקמא ירבו בשבילי²⁴.

24) ואם בישלו עבור חולה שיש בו סכנה, ולאחר מכן יצא מכלל סכנה, דעת הגרי"נ אויערבך (ששי"כ פ"מ הע' מה) שמסתבר שאסור לו לאכול את המאכל שבישלו עבורו, כיון שמאכל שהתבשל בשבת נחשב כמאכלות אסורות עבור מי שאינן חולה מסוכן.

ולגבי שאר הנאות, בגון נר שהודלק באיסור, הסתפק הגרי"נ אויערבך (שם) שנא לא נאסר לחולה שאין בו סכנה ליהנות מהן, שרק בעניני אכילה החמירו חכמים להחשיב את המאכל כמאכלות אסורות.

[משנ"ב ס"ק יג]

שקמא ירבה בשבילי²⁵, לפי קצו לתוף הקנורה²⁶ וכו', כשמרבה בשבילי²⁷ אפילו הוא מרבה בפעם אחת²⁸.

25) וכשמבשלים עבור חולה באופן שאין הבישול אסור אלא מרובק, דעת הגרי"נ אויערבך (ששי"כ פ"ב הע' קצא, ובח"ג שם) שמסתבר שמותר להרבות בקדירה קודם נתינתה על גבי האש, בשביל הבריא, כיון שבישול דרבנן עבור חולה נחשב כדבר המותר לגמרי, ולכך מותרת גם התוספת.

המשך בעמוד הבא

[משנ"ב ס"ק יז]

בקלל שונג הוא¹⁸.

18) וכן מי שעשה מלאכה מוסיימת על פי הכס שהורה בטעות שמוותר לעשותה, כתב המג"א (ס"ק ג) שנחשב כשונג.

והאומר מותר, כתב בביה"ל להלן (סי"ה ד"ה שנמצא) ובשעה"צ לעיל (סי' רנט ס"ק כד) שדינו כשונג.

ומעשה שבת באונס, כתב הכף החיים (ס"ק כ) בשם בנימין זאב וכנסת הגדולה, שדינו קל מדין שונג, ואינו נאסר. [ובדעת הא"ר שהביא הפמ"ג (א"א ס"ק ג), ראה מה שכתב הדעת תורה (ס"ק א)].

ומעשה שבת במתעסק, כתבו בשו"ת מנחת ברוך (סי' ט סוף ענף ב) ובשו"ת עונג יו"ט (סי' ב) שדינו כמעשה שבת בשונג, שאסור ליהנות ממנו בו ביום, שהרי אף בזה שייך לגזור שמא יבוא לעשותו במזיד, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 243).

מאידך, הגרי"נ אויערבך (ששי"כ פ"י הע' מד) צידד, שיש להקל במתעסק יותר מאשר בשונג, ולכך אין לאסור להשתמש במאכלים הנמצאים במקרה שפתחוהו והדליקו את האור שכתובו [וראה שם טעמים נוספים].

וכן כשהקליטו אדם קודם שאמר 'ברוך המכדיל', כתב הגרי"נ אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יז אות א) שמותר ליהנות משמיעת הקלטת, שאף על פי שהמקליט היה מויד, ועבר על 'לפני עור' כשהבשיל את המדבר, מי"מ המדבר היה מתעסק, והמכשיל לא עבר אלא על 'לפני עור' של הכשלת מתעסק, ולא נאסר ליהנות ממלאכתו.

ואדם שהדליק את האור בלא כוונה כלל, הסתפק הגרי"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מו אות ג) אם אסור ליהנות מאור זה, אולם אם לחץ על המתנ מתוך הרגל, דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' יח ס"ק קד) שדינו כשונג.

[משנ"ב ס"ק יז]

ובמקום הצורך¹⁹ יש לקטוף על זה בשבילי בשונג²⁰.

19) ולענין חמין [צ'ולנט], כתב הגרי"נ אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יז אות ב) שאין זה נחשב צורך לענין זה, כל שיש לו מאכלים אחרים, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם סי' יח ס"ק יז). ולדעת הגרי"ה קניבסקי והגרי"נ קרליץ (שם) הכל תלוי לפי הענין והמצב, ועל החכם להכריע בשעת מעשה כפי ראות עיניו.

20) משמע שאם עבר במזיד, אין להקל בזה אף בשעת הצורך, וכן דעת הגרי"נ אויערבך (ששי"כ פ"טו הע' קסט). אמנם, לגבי אדם שאינו שומר תורה ומצוות שארג בגד בשבת במזיד, וחזר בתשובה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' סב אות ג) שמותר לו עתה ללבוש את הבגד, שמשום תקנת השבים נחשב הדבר כמקום הצורך, ויש להקל בזה. והוסיף, שאף אם היה אסור ליהנות מחלק הבגד שנעשה בשבת, מ"מ כיון שאם יוציא חלק זה יפסד שאר הבגד שנארג בהיתר, יתכן שלא החמירו חכמים לאסור את ההנאה מהבגד.

[משנ"ב ס"ק ח]

אכל גבי בהמה לא ירעה בנפלים²¹.

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים המשך

(מב), שפסקו כרשב"א (המובא בט"ז שם) שאסור, ובשונה הלכות (סי"ח) תירץ, שלא התירו לאכול בישולי נכרי אלא כשנתבשלו עבור חולה שיש בו סכנה, מה שאין כן בחולה שאין בו סכנה שאסור לאכלם, ולקמן (בסי' שכח) מדובר בחולה שאין בו סכנה, וכן יושב הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' מ). ועוד תירץ השו"ת הלכות (תיקונים להוצאה שניה סי"ח), ששם מדובר שלא בישלו במיוחד עבור החולה, אלא מביאים לו בישולי עכ"ל שהתבשלו מקודם.

[משנ"ב ס"ק טו]

אָבֵל חוֹלָה שְׁמַחֲלָה הַיּוֹם, אָסוּר כָּל־כָּל לְגַנְי לְהַנּוֹת לְקַרְיָא קְשׁוּם קְקָצָה דְמַתְקָרְיָא.³¹

31 אמנם, ברמ"א לקמן (סי' שכח סי"ז) ובמשנ"ב שם (סי' נח) משמע שחלב שנחלב והתבשל בשבת על ידי נכרי לצורך תינוק נחשב מוקצה, אף אם היה ידוע מערב שבת שיהיו צריכים לו. ותירץ הגר"ש אויערבך (שש"כ פל"ב הע' רה"ו, ובחי'ג שם), שכיון שבערב שבת לא היה החלב כלל בעולם, לא מועיל מה שהיתה דעתו עליו, ועוד, שרק בחולה שיש בו סכנה נפקע מהפרי שם מוקצה, כיון שמותר אף לישראל לקצוץ עבורו את הפרי.

[משנ"ב ס"ק טז]

עֵינֵי בְּמַגְנֵי אֶבְרָהִם שְׁמַקְשָׁה, דְּלִבְטֵל הַגְּדוּלִים בְּעַקְרָא.³²

32 ולקמן (סי' שב ס"ק יד) כתב, שכל שלא היה האיסור ניכר מעולם, אלא נתערב מיד כשנולד, הרי הוא בטל אף כאשר הוא דבר שיש לו מתירין, וכדעת הרמ"א (יו"ד סי' קב סי"ד). [ובחי' רעק"א ביו"ד שם כתב, שמהתוס' (בבא קמא טז, א ד"ה כל) ומהר"ן (נדרים נח, א) משמע שאף במקרה כזה האיסור אינו מתבטל].

[ביה"ל ד"ה אחת]

ואם קטויד, אסור אפילו לאתרים עד מוצאי שבת מנ"ה³³ וכו', דבשניקם צריך לעקר הקטויד³⁴.

33 וכן כשטלטל ישראל את מפתח דלת בית הבנות דרך רשות הרבים במזיד ופתחו, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' עז) שמסתבר שאסור למתפללים להיכנס לבית הבנות עד שישובו וינעלוהו, ושוב יפתחו נכרי, מפני שעצם הכניסה לבית הבנות נחשבת כהנאה.

מאידך, הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות א, שש"כ פ"ח הע' רמד) כתב, שמסתבר שמותר להיכנס לתוכו לאחר שנפתח, ואף ליהנות מהחפצים שבתוכו, לפי שלא נעשתה מלאכה בפתיחה עצמה, אלא רק במפתח, ולפיכך לא נאסר אלא ליהנות מהמפתח עצמו, ולהשתמש בו לפתיחת הדלת. וכן דעת הגר"ש אלישיב (מלכים אמנוך עמ' תקכה) שמסתבר שמותר להיכנס לחדר שפתח נכרי באיסור על ידי כרטיס מגנטי, ואין זה נחשב כהנאה ממלאכת נכרי, מפני שפתיחת הדלת אינה אלא הכרת מונע, ולא הנאה חיובית.

ובטעם הדבר שאסור להשתמש בלפתות הנמצאות בבור שפתח נכרי עבור ישראל בשבת [כמבואר במשנ"ב לקמן (סי' תקיח ס"ק מה)], כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה ענף המשך בעמוד הבא

ואם חימם מים לחולה מסוכן על ידי דוד חשמלי [ביו"לר], דעת הגר"ש אויערבך (שם הע' קצג) שאסור לבריא לשתות ממים אלו, שאף על פי שאין המהמם עושה מעשה מיוחד לחמם את המים העודפים על מה שצריך, מ"מ נראה ששייכת כאן הגזירה שמא ירבה בשביל הבריא, שבמקום לחמם בסיר קטן, יחמם בודד החשמלי.

26 וכן לתלוש פירות לחולה, לא אסר להלן (סי' טו) משום 'שמא ירבה', אלא רק משום מוקצה, וביאר הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ל הע' קנו) שהאיסור לתלוש עוקף עם פירות יותר ממה שצריך לחולה, חמור בעיני האנשים, ואין חשש שמא יעברו עליו.

ואם ביקש מנכרי לחמם מים עבור חולה מסוכן הזקוק לכוס תה, ונמצא על הכירה קומקום המלא במים יותר מכדי צרכו של החולה, כתב הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"א עמ' קצו) שאין צורך לשפוך את המים העודפים לפני שהנכרי מדליק את האש תחתיו, אך מ"מ אסור לבריא ליהנות ממים אלו. אכן, כשהנכרי ממלא קומקום ריק, כתב שם שיש להזהירו שלא ימלא יותר מכפי הדרוש לחולה.

27 ואף שכתב לקמן (סי' שכח ס"ק לח) שמותר לעשות מלאכה לצורך פיקוח נפש אף כשמתכוון עימה גם למלאכת איסור, ואם כן ראוי היה להתיר גם יריבו בשיעורים, ביאר בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' עז) שלא התירה התורה אלא כשמוסיף במחשבתו שתהיה המלאכה גם לצורך מלאכת איסור, שרק מלאכת מחשבת איסור התורה, אבל לא מחשבה בלבד, אולם ה"מרכבה בשיעורים הרי הוא מוסיף במלאכה עצמה, ולפיכך אסור הדבר [ועיי' שביאר באופן נוסף].

28 וחולה הצריך לקנות גלולה בשבת, דעת הגר"ש אלישיב (תורת היולדת פל"ט הע' יז) שמותר לו לקנות קופסא שלמה, מפני שאין זה נחשב כמקח אחר מקניית גלולה אחת, אך הוסיף שלקנות קופסא נוספת אסור, מפני שנחשב הדבר כריבוי בשיעורים של מקח וממכר.

[משנ"ב שם]

דְּהַקָּר פְּדָעָה הָרְאשׁוֹנָה²⁹.

29 ובספרו מחנה ישראל לאנשי הצבא (פלי"א אות ב בהגה"ה) כתב, שבמקום הדחק אפשר לסמוך על דעת הסוברים שהעושה כן אינו חייב חטאת.

[משנ"ב ס"ק יז]

וְגַם לֹא גִנְדוּ בְּנֵה מְשׁוּם בְּשִׁילֵי אֵיכָם הַתְּהִיָּם³⁰.

30 אמנם לקמן (סי' שכח ס"ק טג) כתב, שאם הוצרך חולה שאין בו סכנה בשבת למאכל שבושל על ידי נכרי, אינו רשאי לאוכלו אלא בשבת, אבל לא במוצאי שבת, כיון שאפשר לבעול או על ידי ישראל, ותירץ השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק יב) שדברי המשנ"ב כאן הם בביאור לשון הרמ"א שכתב שאסור הוא בשבת, ומשמע מדבריו שבמוצאי שבת מותר, וכן מפורש ברמ"א (יו"ד סי' קיג סט"ז) שמותר הוא במוצאי שבת אפילו לבריא, וכדעת הרא"ה (המובא בבי"ש שם) שהתיר באופן זה, אמנם, לקמן כתב המשנ"ב שאסור, מפני שכך הוא סובר לדינא, וכדעת הט"ז (יו"ד שם ס"ק טו), הפרי"ח (שם ס"ק כו) וביאור הגר"א (שם ס"ק

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים המשך

את מה שעשה, שיתכן שלא חייבו חכמים אלא לעקר נטיעה, מפני שקל הדבר לעקרה ולהזור ולנטעה, ואם עבר ולא עקר את הנטיעה, צידד (שם) שלא נאסרו הפירות.

ולמכור את הנטיעה לאחר, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שאם נטעה בשוגג, מסתבר שמותר לו למכרה לאחר, ואין הקונה צריך לעקור אותה, ואף אם נטעה המוכר במזיד, אין אסור לו אלא להרויח מדמי המכירה, אבל כשמכר, אין הקונה צריך לעקור.

[משנ"ב ס"ק יז]

התקב"ש פו תקכ"ט.

35) וברז מים חמים הפתוח בשעה שפועל דוד החימום החשמלי [ביולר]. דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' נ) שמותר לסוגרו, אף על פי שעל ידי זה יתחממו המים הצוננים שנכנסו לדוד, שביין שסגירת הברז אינה אלא גרמא לחימום המים, וחימום זה הוא פסיק רישא דלא ניהא ליה, האסור רק מדרבנן, ועוד, שבהשאת הברז פתוח יש הפסד, ולכך יש להקל בגרמא מדרבנן, מאידך, הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערבי רפואה ח"א עמ' קצג) כתב שאסור לסגור את הברז, אלא אם כן פתחוהו לצורך חולה שיש בו סכנה, ויתכן שיצטרך החולה אחר כך עוד מים חמים.

ואם פתח את הברז בשבת, וכתוצאה מכך המים הצוננים הנכנסים לדוד עלולים להתחמם מהמים החמים שיעור שהיד סולדת בו, ונוכר בכך מיד, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מד) שטוב שיסגור את הברז, כדי שלא יתבשלו המים הניספים.

והמבשל בתולדה של תולדת האור, כתב האור שמוח (פ"ט מהל' שבת ה"ב) שפטור, שעל ידי הריחוק מהאש נפקע ממנה כח האש, ונחשב חומה של תולדת התולדה, כחום טבעי שאין מקורו מהאש, ודימה הדבר לכח כחו, שאינו בגופו, ולכך אינו אסור אלא מדרבנן. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קא ה"ב) כתב שהדימיון לכח כחו תמוה, כיון שלענין ביטול בתולדות האש, אין הנדון אם התבשל המאכל על ידי מעשה האדם או לא, ומכיון שדנים את תולדת האש כאש מחמת כח האש שבה, אין כל חילוק בין תולדה לתולדה של תולדה, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יא אות ב) שדברי האור שמח מחודשים מאד, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות יז).

ב) שלפחות הטמונות בבור נחשבות כמחוסרות מעשה בגופן להכשירן לשימוש, ולכך נחשבת פתיחת הבור כהנאה חיובית מהמאכל, מה שאין כן בבית הכנסת הנעול, שאין הרחיטים שבתוכו נחשבים ככלים שאינם ראוים לשימוש.

ואף לאדם עצמו שהוציא חפץ מרשות לרשות במזיד, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם עמ' ג) שמותר ליהנות מאותו חפץ במוצאי שבת, מפני שלא עשה מעשה בנוף הדבר, והוסיף שכן הדין במי שעבר במזיד ופתח בור שהיה בתוכו מאכל, שמותר המאכל במוצאי שבת אף לפותחו עצמו. וראה בביה"ל לקמן סי' שי"ט ד"ה הבורר, שצ"ע לפמ"ג (א"א שם ס"ק א) שהסתפק במי שברר במזיד בשבת, אם נאסר בהנאה לעולם, וראה ארחות שבת פכ"ה הע' מג.

אמנם, כאשר אין הנאה מהמעשה שנעשה בשבת כלל, כגון שהוציא פירות לרשות הרבים והחזירם למקומם במזיד, כתב בביה"ל לקמן (סי' תה ס"ט ד"ה מ"ט) שמותר ליהנות מהם בשבת בלי פקפוק, והוסיף (שם ד"ה שהחזירם), שאף למוציא הפירות עצמו מותר ליהנות מהם.

ולענין המוציא מצד מרשות היחיד לרשות הרבים בפסח שחל בשבת, כתב בביה"ל לקמן (סי' תנ"ד ס"ד ד"ה ולענין) שרשאי לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה, מפני שאין העבירה אלא על האדם שהוציאה, ואילו המצה אינה נחשבת כחפץ שנעשתה בו עבירה.

וכן חפץ שהכין אדם משבת לחול, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ג אות ט) שמסתבר שמותר בדיעבד להשתמש בו, כיון שעצם ההכנה אינה מלאכה, ואין העבירה אלא בנוחשבה שחשב בשעת עשיית הפעולה שתהא לצורך החול, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות יז), וביאר, שאין העבירה בחפץ, אלא בהתעסקות האדם עבור ימות החול.

34) ולאחר שעקר את הנטיעה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' מז אות ה) שמותר לו לחזור ולנטעה, אך אם גדלה קצת בטרם שנעקרה, אסור לעשות כן, מפני שנהנה מהעבירה.

ואם עבר זמן ולא עקר את הנטיעה, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם חייב הוא לעקרה, שיתכן שלא חייבו חכמים לעקור את הנטיעה אלא כשאין בכך הפסד מרובה, מה שאין כן באופן זה, שאם יעקרה לא יוכל לנטעה שוב, וכן אדם שהרכיב או הבריך אילן בשבת, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם חייב הוא לעקור

הלכות שבת סימן שיו

המשך מעמוד קודם

הגרש"ז אויערבך (שש"כ ח"ג פליה הע' טג) שבענין זה אין הכרח בין דין הקושר לדין התופר.

(33) וכפי שכתב לקמן (סי' שמ ס"ק מג ובביה"ל שם סו"ד ד"ה ולא נתחייב) שכל שבקריעתו נעשה איזה שהוא תיקון, אין זה נחשב מקלקל וחייב משום קורע.

(34) ולצורך מצוה של רבים, כגון כדי לתקן עירוב שנתקלקל ויש חשש שמא יבואו רבים לידי מכשול, כתב לעיל (סי' רעו ס"ק כה) שמותר לעשות כן אפילו אם יעשה הנכרי מלאכות האסורות מדאורייתא, כיון שאמירה לנוכח מותרת במקום מצוה רבים, ואם יכול הנכרי לתקן את העירוב על ידי קשר עניבה, כתב בביה"ל לקמן (סי' שסב ס"ג ד"ה מחיצה) שטוב לעשות כן.

[משנ"ב ס"ק כז]

ד"הוא תשים ויצינו מכסלו שם, ויהי קשר שאינו של קנמא³⁵.

(35) אמנם לענין סנדל שנפסקה רצועתו הודיענו, כתב לעיל (סי' שח ס"ק טא) בשם המג"א שאסור לקשור עליו חוט או משיחה, שמא יבטלנו שם ויהיה זה קשר של של קיימא.

המחמירים, מי"מ אם לא עשה כן רשאי להתיר את הקשר בשבת (ולא לנתק, כמבואר כמה שכתבנו לעיל (ס"ק ז)), ואם אינו יכול להתיר רשאי אף לנתקו בשבת בדרך קילקול ושלא בפני עם הארץ. (על איסור מכה בפטיש בהפרדה זו, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק כג)).

וכן לענין פתיחת שקיות ניילון שנפתחות בקלות במקום דיבוקן, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ט הע' יט) שאפשר שאין בזה משום איסור קורע ומותר לפותחן בשבת, כשם שמותר לנתק או לחתוך קשר המחבר ווג נעלים (וראה שם שהביא טעמים נוספים להקל בזה).

על איסור מכה בפטיש בפתיחת שקיות אלו, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק כג).

וסיכות תגילים לתחוב בדברי הלבשה כדי לשמור על הקיפולים הנעשים בהם, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"טו הע' דא) שמותר להציאן בשבת כיון שאין זו דרך תפירה כלל.

ולענין תפירה הנעשית לזמן מסוים, וכשעובר הזמן אין קורעים אותה אלא זורקים אותה יחד עם הדבר התפור כמות שהיא, אם דינה כתפירה של קיימא ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד) לענין קושר, ודעת

הלכות שבת סימן שיו

המשך מעמוד 264

דומה לפתיחת חבלים כלל, שהרי עיקר הליפוף נעשה כדי לסגור את השקית, ואין זו דרך קשירה כלל, אלא דרך נתינת מנעול, שדאי מותר ליתנו ולהסירו. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פלי"ד ס"ק ט) שיש להקל בזה, וטעמו שכשם שמותר לפתוח דלת וחלון שבבית ואין זה נחשב כבנתה וסותר, כיון שעומדים הם לכך, כך מותר ללפף חוט מתכת שצורתו מוכחת עליו שעשוי לפתוח ולסגור, שהרי אינו מהודק הדק היטב, ואין זה בכלל מלאכת קושר. אכן, אם לאחר סיבוב חוט המתכת מסביב לשקית מלפפים אותו פעמים רבות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י שם) שיש מקום להחמיר על כל פנים מדרבנן, כדי שלא יבואו לעשות כן בדרך איסור, שלא במקום סגירת שקית וכדו'.

[ביה"ל ד"ה שאינם]

שאינו עשוי לצמד שם זמן קרמא⁴².

(42) היינו בסתמא, אך אם הכיץ במפורש להניחו שם ליותר מ' ימים, דעת הגר"נ קרליץ (איל משולש מקור השולחן ס"ד ס"ק לה) שאסור לקשורו.

הפקק שלהם יש חוט ברזל מגולגל, שכשם שאסור לפתול חבלים כך אסור להתירם (ואין זה דרך קילקול כי ניתן לחזור ולפתולם מחוץ, וכן דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת ח"א פ"י הע' נא)).

מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' נה וח"י סי' טא) כתב, שאף שהמחמיר בזה אינו מן המתמיהים, מי"מ אין למחות ביד המקילים, שאף אם נזקק את ליפוף חוט המתכת כקשירה, מי"מ יתכן לומר שלא אסור חכמים קשר העשוי לזמן קצר, אלא בקשר רגיל שהוא דבר המצוי, מה שאין כן בפתיחת חבלים שאינה שכיחה. והוסיף, שאפילו נאמר שלדעת הרמב"ם יש איסור דרבנן אף בפתול לזמן, מי"מ כיון שלדעת כמה ראשונים אין איסור בפתיחת חבלים כלל, אם כן אין כאן אלא ספק דרבנן, ויש מקום להקל בזה כבכל ספק דרבנן, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ט תשובה ב).

הוסיף בשו"ת שבט הלוי (שם ושם), שאפשר שאין ליפוף חוט מתכת

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קלג

אלישיב (שבת יצחק בישול פ"א אות ב). ולדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ד) המבשל דברים האסורים משום אב המלאכה, כבישול ואפיית מאכלים, חייב כשמשביחם אפילו אם אינו מרכבם, ורק המבשל דברים האסורים משום תולדה, אינו חייב אם אינו מרכב את הקשה או מקשה את הרך, שהרי אין הוא עושה בהם שינוי חשוב.

[שעה"צ ס"ק א]

שקרי נעשה דב"ה השו"ת⁶.

(6) באופן אחר ביאר החזו"א (או"ח סי' נ ס"ק ט), שהדבר תלוי בכוננת האדם, שכשברצונו להתיר את המתכת ולעשותה גחלת, כדי שבעודה

עצמו לא שייך בישול כיון שאינו צריך להגיע לשיעור יד סולדת בו, אבל כשמיביש בנר או כלים שהוא מעונין בחימום כדי שיתבישו וישאר לו כגד או כלי מיובש, יש בישול במים שמתחממים לפני האידוי, וראה מה שכתבנו עוד בשעה"צ להלן (ס"ק קלד) בשם הפוסקים שאסור להניח חלה כנגד האש כשיכולה להגיע לשיעור יד סולדת בה כיון שהמים מתבשלים לפני שמתאדים (ודומה ליביש בגד או כלים).

(5) דברי מאכל שאינם מתרככים בכישולם, כגון מים, מבואר בחזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יג ד"ה סימן) שחייב עליהם משום בישול, מפני שעצם חימומם ותיקתם לאכילה זהו בישולם, וכן דעת הגר"ש

מילואים

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד הקודם

דרכן בדבר שיש לו מתירין, וכן כתבו בשו"ת שאגת אריה (סי' צ) ובפמ"ג (פתיחה להל' דייט ח"ב פי"א אות כז), וכן הוכיח בחי' הרע"א (שבת לח, ב ומגילה ה, ב) מהר"ן (בשבת שם, ובנדרים מז, ב). אמנם, בשו"ת תורת חסד כתב (ארי"ח סי' לח אות ג) שמוכח ברש"י (עירובין לט, ב) שהחמיר בזה, והביאו הגר"ש אלישיב (שם).

[משנ"ב ס"ק ג]

אין לְאָסֵר בְּדִיעֵבֵד לְהִנּוּחַ מִקְנֵהוּ⁽¹⁰⁾.

10) וכן כתב לקמן (סי' שלה ס"ק יב) ובשע"צ לקמן (סי' שלט ס"ק כד), ואף על פי שבשאר"ע אצל החפ"ץ חיים שהיו חתיכות צנן שפידור עליהן מלח בשוגג, הרחיקו ממנו ולא אכלו, כדי שלא ליהנות מהאיסור מדרבנן שלא למלוח אוכלין הנזכר בשו"ע לקמן (סי' שכ"א ס"ג), כתב הקצות השלחן (סי' קכ"ב כדה"ש ס"ק ה) שנהג כן ממדת חסידות בלבד, לחשוש לשיטת הפמ"ג שהחמיר אף בדרבנן.

ולפי דעת הגר"א עצמו, כתב בביה"ל לקמן (סי' שיט ס"א ד"ה הבורר) שאף במלאכות דאורייתא (בשאר מלאכות) שנעשו בשוגג, אין להחמיר בדיעבד שלא ליהנות מןן באותה השבת, שלא כדעת הפמ"ג שכתב שאסור ליהנות בשבת מברירה שנעשתה באיסור.

[משנ"ב ס"ק ד]

לְהִנּוּחַ מֵאוֹתָהּ מְלֶאכֶה⁽¹¹⁾, דְּקָנְסוּהוּ בְּרַבְּנָא⁽¹²⁾ וכו', מִתָּר לֹא לְהִנּוּחַ מִקְנֵהוּ שֶׁל הַמְּלֶאכֶה⁽¹³⁾ וכו', מִפְּנֵי שֶׁהָיָא פְּלוּצָה מְדַבֵּר הָאָסִיר לִוְיָ⁽¹⁴⁾.

11) ובגדר האיסור, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"א סי' קכו ענף ג-ד) שהוא איסור הנאה, ולפיכך כתב שבמקום מצוה לא נאסר ליהנות ממעשה שבת. משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וראה להלן מה שכתב לגבי סוכה. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א ובשע"צ שם ס"ק ו) שגדר האיסור, הוא איסור השתמשות בדבר שנעשה בו מעשה איסור בשבת, ולא איסור הנאה, ולפיכך אין היתר לעשות דבר מצוה לאור חשמו"ל שהדלוק באיסור וכדו', וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' עז) שאסור לשבת בסוכה שנבנתה בשבת, משום מעשה שבת. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' סט אות ה) שאם עבר וננה סוכה בשבת, אסור להיכנס בה ואפילו אם אין לו סוכה אחרת. (וצ"ע מדבריו שהובאו לעיל שבמקום מצוה לא נאסר ליהנות ממעשה שבת. וראה שו"ת או נדברו (ח"ו סי' יעז) מה שהירץ על כך).

12) ולגבי האיסור ליהנות מנר שהדליק נכרי עבר ישראל, כתב בביה"ל לעיל (סי' רעו ס"א ד"ה אסור), שאין איסור להשתמש באור הנר אלא בדבר שלא יכול היה לעשותו בלעדיו, כגון ללמוד ולאכול לפניו, ולדעת הגר"ש איוערבך (שולחן שלמה ס"ק ב אות ג) כן הוא בעינינו, שאסור לאכול לאור הנר שהדליק ישראל בשבת, ואף על פי שישנם מאכלים שאפשר לאכולם בחושך בקלות, מי"מ אסור לאוכלם לאור הנר, שכן שהדרך הוא לקחת אותם למקום מואר ולאכולם שם, נחשבת האכילה לאורם כהנאה, ואסור ליהנות ממעשה שבת.

וחפץ הנמצא בחדר אפל אשר הודלק בו אור בשבת, כתב הגר"שז איוערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות א) שמותר להשתמש בו, אף על פי שלא היה יכול למצואו כלל ללא הדלקת האור, כיון שלא נעשה איסור בגוף החפץ. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ב סי' עא), והוסיף, שמי"מ ראוי לבעול נפש להחמיר שלא ליהנות מחפץ זה, כיון שמי"מ נגרמת ההנאה על ידי איסור.

ואם הדליק אדם שאינו שומר מצוות את האור בחדר המדרגות שבבנין, דעת הגר"נ קרליץ (שם ס"ק ג) שאין ליהנות מאור זה, ואין

רבה יצור בה צורה, חיובו משום ממשל ולא משום מבעיר, וכשברצונו ללבנה כדי לצרפה, חיובו משום מבעיר ולא משום ממשל. והוסיף, שאף באופן שאין ברצונו לא לכך ולא לכך, מי"מ הדבר אסור, משום שלדעת הראב"ד (פי"ב מהל' שבת היא) בחימום מתכת יש משום ביטול בכל אופן, ואף לדעת הרמב"ם אין הדין ברור להיתר.

[שע"צ ס"ק ה]

וְאֶפְשָׁר מְשִׁים דְּמִקְלִי קָקֹס אֶשְׁרָא בְּרַבְּנָא⁽¹⁷⁾.

7) ואף על פי שחצי שיעור אסור מהתורה, ולא מדרבנן בלבד, כתב השביתת השבת (מלאכת ממשל ס"ק נט) שיש שביארו שהואיל ואין החיסרון בכמות הדבר המתבשל בלבה, אלא גם באיכות הביטול, שהרי אף החצי שכבר התבשל אינו ראוי לאכילה, אין זה נחשב כחצי שיעור האסור מהתורה.

[משנ"ב ס"ק ו]

כֹּל שֶׁשֶׁסְּקָפָא פְּלִגְתָּא בְּהָא⁽¹⁸⁾ וכו', וְעַן בְּקַעֲיָה־קָטָן לֵב, וְצָרִיף עֵינָי קְצָתָהּ⁽¹⁹⁾.

8) ולענין מעשה שבת בבין השמשות, כתב לעיל (סי' רס"א ס"ק ו) שאסור ליהנות מהמלאכה אפילו כשנעשתה בשוגג, כדן מלאכה שנעשתה בשבת. ובטעם הדבר ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מ) שנחשב הדבר כאילו נפסקה ההלכה לחומרא, ואין זה ספק.

ומלאכה שנעשתה בבין השמשות, בזמן שלפי שיטת מסוימות (כגון שיטת ר"ח) עדיין לא נתקדש היום, כתב בביה"ל שם (סי' ד"ה ואין מדליקין) שמותר בדיעבד ליהנות ממנה. אמנם, בארץ ישראל בזמננו, דעת הגר"ש איוערבך (ביצחק יקרא) שאין להקל בזה, מפני שקבלנו עלינו לנהוג דיני שבת באופן מוחלט משעת שקיעת החמה, וכשנעשתה המלאכה בזמן תוספת שבת, כתב הביה"ל (שם) שהפמ"ג צידד להקל.

9) נראה שכונתו למג"א בס"ק לב (המובא במשנ"ב להלן (סי' עד)), שהחמיר לגבי תבלין שעירה עליו מכלי ראשון (עירוני שלא נפסק הקילוח), שאסור לאוכלו, אף על פי שישנם ראשונים הסוברים שעירוני מכלי ראשון אינו ממשל כלל.

וכן כתב הביה"ל להלן (ס"ד ד"ה אפילו), שאם ביטול ישראל מאכל שהיה מבוטל במאכל בן דרוסאי עד שהתבשל כל צרכו, לא נאסר המאכל, כיון שישנם שיטות שאין בזה איסור ביטול (וראה מה שכתבנו שם). אמנם, לקמן (סי' שכ"ה ס"ק לב) כתב, שבאופן שיש ספק על מעשה נכרי בשבת אם נאסר או לא, אסור הדבר בו כיום מספק, שאף על פי שספק דרבנן לקולא, מי"מ דבר שיש לו מתירין הוא, ולכך יש להחמיר.

וכתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' כח), שלפי דברי שו"ת ד"ת רענן (ח"ב סי' ה אות ו) שחילק בין דבר שחכמים גזרו עליו או אסורו לדבר שחכמים החמירו בו רק משום קנס, יש ליישב את הסתירה, שמעשה ישראל בשבת, שהאיסור ליהנות ממנו אינו אלא משום קנס, כמבואר במשנ"ב כאן, אין להחמיר בספיקו, אף על פי שהוא דבר שיש לו מתירין, מה שאין כן מעשה שעשה נכרי בשבת, שהאיסור ליהנות ממנו הוא מן הדין, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רעו ס"א), אין להקל בו בדבר שיש לו מתירין. [אמנם, לענין דבר שנעשה בשבת על ידי ישראל שנתערב בדברים אחרים, כתב המשנ"ב להלן (סי' ה) שיש להחמיר שאינו מתבטל כדן דבר שיש לו מתירין].

ובספר לית חן (אות מג) יישב, שהטעם שהיקל המשנ"ב כאן בדבר שיש לו מתירין הוא, מפני שסבר כדעת הפרי"ח (סי' תצו ס"ג ד"ה השתא), שבמקום שהספק הוא ספיקא דדינא, אין להחמיר בענין

